Eduskunnan hallintovaliokunta

Eduskunnan hallintovaliokunnan pyyntö 1.2.2023

Asiantuntijalausunto

Asian tausta

Eduskunnan hallintovaliokunta on 1.2.2023 pyytänyt Keskusrikospoliisilta asiantuntijaa kuultavaksi sekä kirjallista asiantuntijalausuntoa koskien hallituksen esitystä eduskunnalle laiksi väestötietojärjestelmästä ja Digi- ja väestötietoviraston varmennepalveluista annetun lain muuttamisesta sekä siihen liittyviksi laeiksi (HE 132/2022 vp).

Esityksessä ehdotetaan muutettaviksi väestötietojärjestelmästä ja Digi- ja väestötietoviraston varmennepalveluista annettua lakia, tietosuojalakia, henkilötietojen käsittelystä rikosasioissa ja kansallisen turvallisuuden ylläpitämisen yhteydessä annettua lakia sekä eräitä muita lakeja.

Esityksen tavoitteena on uudistaa henkilötunnusjärjestelmää mahdollistamalla henkilötunnuksen myöntäminen ulkomaalaisille nykyistä laajemmin, mahdollistamalla sähköinen etärekisteröityminen väestötietojärjestelmään, kehittämällä väestötietojärjestelmän identiteetinhallintaa, vähentämällä organisaatiokohtaisten yksilöivien tunnusten tarvetta, luomalla edellytykset kokonaan uuden yksilöintitunnuksen käyttöönotolle sekä täsmentämällä henkilötunnuksen käsittelyä koskevia säännöksiä. Henkilötunnuksen rakennetta ehdotetaan muutettavaksi poistamalla siitä tieto henkilön sukupuolesta.

Lausunto

Esityksessä ehdotettujen täsmennysten henkilötunnuksen käsittelyä koskeviin säännöksiin voidaan katsoa osaltaan selkeyttävän henkilötunnuksen alkuperäistä tarkoitusta henkilön yksiselitteisen yksilöimisen välineenä.

Ehdotukseen sähköisen etärekisteröitymisen mahdollistamisesta voidaan katsoa sisältyvän riskejä etärekisteröintimenettelyn hyödyntämisestä rikollisiin tarkoituksiin. Ehdotetut muutokset lisäisivät mahdollisuuksia esimerkiksi petosrikosten tekemiseen etärekisteröitymisen kautta saatujen tietojen avulla. Väärillä tiedoilla tai asiakirjoilla luotuja rekisterimerkintöjä voitaisiin käyttää myös esimerkiksi rahanpesuun tai terrorismin rahoittamistarkoituksiin.

Ehdotuksen mukaan etärekisteröitymisessä rekisteröityjän henkilöllisyyden varmistaminen perustuisi kasvojentunnistusohjelman hyödyntämiseen ja sirullisen passin lukemiseen. Etärekisteröintimenettelyssä tietojen tallettamiselle väestötietojärjestelmään ei liittyisi esityksen mukaan lainkaan tarveharkintaa.

Henkilön itse suorittaman etärekisteröinnin yhteydessä ei voitaisi kuitenkaan täysin varmistua siitä, että rekisteröintiä on tosiasiassa suorittamassa asiakirjan osoittama henkilö. Kasvojentunnistusohjelmaa erehdyttämällä väestötietojärjestelmään olisi mahdollista luoda rekisteri-identiteetti ja saada henkilötunnus toisen henkilön nimissä. On lisäksi huomattava, että useissa kehittyvissä maissa on mahdollista saada niin sanottuja aitoja passeja väärillä henkilötiedoilla tiettyjen edellytysten täyttyessä melko vaivattomasti. Etärekisteröintiin liittyvät haavoittuvuudet voisivat mahdollistaa henkilötunnusten tehtailun ja niiden järjestelmällisen väärinkäytön.

Esityksessä on katsottu, että etärekisteröinnin osalta väärinkäytösten mahdollisuuksia rajaisi merkittävästi se, että etärekisteröintimenettelyssä tunnistetun henkilön tietoja voitaisiin luovuttaa väestötietojärjestelmästä vain yhdessä tunnistamisen tai yksilöinnin tapaa kuvaavan tiedon kanssa. Tietojen vastaanottajan olisi myös pystyttävä erottamaan etärekisteröityjen henkilöiden tiedot muulla tavalla tunnistettujen henkilöiden tiedoista.

On kuitenkin huomattava, että vastuu etärekisteröintimenettelyllä rekisteröityjen tietojen luotettavuuden arvioinnista suhteessa muulla tavalla rekisteröityjen tietojen luotettavuuteen jäisi tietojen vastaanottajalle. Laissa ei säädettäisi siitä, mihin palveluihin etärekisteröitymisen perusteella olisi mahdollista päästä, vaan tämä arvioitaisiin palvelukohtaisesti. Olisikin tärkeää tarkastella, kuinka etärekisteröityjen henkilöiden tietoihin liittyvät väärinkäytösriskit olisi mahdollista saattaa kattavasti kyseisiä tietoja hyödyntävien tahojen tietoon.

Kaikki edellä todetut seikat huomioon ottaen voidaan todeta, että etärekisteröityjen tietojen avulla tulisi olla mahdollista tehdä ainoastaan hyvin rajallisesti oikeustoimia. Etärekisteröinnin mahdollisen käyttöönoton yhteydessä tulisi kiinnittää erityistä huomiota menettelyyn liittyviä riskejä pienentäviin suojatoimiin. Kaikkien etärekisteröintiin liittyvien väärinkäytösmahdollisuuksien tunnistaminen etukäteen on kuitenkin haastavaa.

Edellä esiin tuotujen seikkojen lisäksi huomioon tulee ottaa myös mahdollisuus haittaamistarkoituksessa tehtyihin etärekisteröinteihin ja tältä osin erityisesti varautuminen etärekisteröintipyyntöjen suuren lukumäärän hallintaan.

Esityksessä on todettu, että valmisteluvaiheessa tunnistettu tarve pystyä kaikessa toiminnassa erottamaan etärekisteröintiin perustuvat rekisteri-identiteetit kasvokkain tunnistetuista rekisteri-identiteeteistä saattaisi jäädä väliaikaiseksi. Esityksen mukaan on mahdollista, että tulevaisuudessa tarvetta henkilön kasvokkain tunnistamiseen myöhemmässäkään vaiheessa ei enää

teknologian ja sääntelyn kehityksen myötä olisi, eikä henkilön tarvitsisi lainkaan asioida fyysisesti viranomaisen luona.

Etärekisteröintiin liittyvien epävarmuustekijöiden vuoksi voidaan kuitenkin pitää tärkeänä, ettei etärekisteröinti tule tulevaisuudessakaan kattamaan kokonaisuudessaan ulkomaalaisen rekisteröintiprosessia.

Sukupuolitiedon poistaminen henkilötunnuksesta aiheuttaisi jonkin verran muutoksia poliisin toimintaan. Aiemmin henkilötunnuksesta pääteltävissä oleva tieto olisi jatkossa tarkistettava järjestelmistä. Uudistus edellyttäisi myös muutoksia poliisin käytössä oleviin tietojärjestelmiin. Esityksessä ehdotetut muutokset aiheuttaisivat kokonaisuudessaan huomattavia kustannuksia poliisille.

Ylitarkastaja Pauliina Martikainen

Asiakirja on sähköisesti allekirjoitettu asianhallintajärjestelmässä. Poliisi 08.02.2023 klo 09:56. Allekirjoituksen oikeellisuuden voi todentaa kirjaamosta.